

ספרות עברית וכללית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון: סיפור קצר

פרק שני: רומאן ונובלה

פרק שלישי: דרמה

פרק רביעי: שירה (שירת ביאליק, שירת ימי הביניים, שירת טשרניחובסקי)

הפרק הראשון (סיפור קצר – 32 נקודות) הוא חובה.

משלושת הפרקים השני, השלישי והרביעי יש לבחור בשני פרקים, ולענות על השאלות לפי ההוראות

בכל פרק (לכל פרק – 34 נקודות).

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות

ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת להשיב עליה.

(2) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

(3) אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

(4) שים לב לכתב, לכתיב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – סיפור קצר

שים לב: פרק זה הוא חובה.

ענה על שתיים מן השאלות 1-5 (לכל שאלה – 16 נקודות).
אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

סיפורים קצרים (בלי הסיפורים "הסיף" מאת ש"י עגנון ו"רעידת האדמה בצ'ילה" מאת היינריך פון קלייסט)

1. תאר תכונות אופי של דמות מרכזית בסיפור קצר שלמדת, והסבר כיצד תכונות אלה באות לידי ביטוי לאורך הסיפור. הדגם את דברייך.

2. תאר נקודת מפנה בעלילה של סיפור קצר שלמדת. מדוע לדעתך זו נקודת מפנה? הסבר את התרומה של נקודת המפנה לבניית משמעות הסיפור.

3. הסיף / ש"י עגנון
 ענה על שני הסעיפים א-ב.
 א. הסבר והדגם כיצד המתח בין מלחמה לשלום בא לידי ביטוי בסיפור. (10 נקודות)
 ב. לדעתך, האם קבורת הסיף פותרת מתח זה? נמק את דברייך. (6 נקודות)

4. רעידת האדמה בצ'ילה / היינריך פון קלייסט
 ענה על שני הסעיפים א-ב.
 א. כיצד באה לידי ביטוי בסיפור רעידת האדמה הפיזית והמוסרית? הסבר והדגם את דברייך. (10 נקודות)
 ב. האם לדעתך בסיום הסיפור יש נחמה? נמק והדגם את דברייך. (6 נקודות)

5. סיפור שלא נלמד

לפניך הסיפור "מחר" מאת טל ניצן*. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

מחר / טל ניצן

על הספינה חיו אב ובנו, והבן אהב מאוד את אביו הטוב. יום אחד אמר לאביו, הלילה אלך לספינת השעשועים. אמר לו האב, אל תלך. אמר לו, אלך ואחזור מחר. וירד מספינתם ועלה לספינת השעשועים, שם שתה יין נתזים לצד הברכה, וגשמים כנימפות¹ נצמדו לגופו בתוך המים, ומוזיקה רכה ליטפה את פניו כל היום וכל הלילה, וחלפו השעות והבן אמר לעצמו, זהו האושר. כיוון שידע אושר הרגיש את פעימות ליבו, כיוון שהרגיש בליבו נזכר באביו, כיוון שנזכר באביו קפא דמו בעורקיו. מיד ירד מספינת השעשועים ורץ אל ספינתם. ואביו יושב על הסיפון ופניו חרושות קמטים, ועיניו שקועות עמוק, ושערו האפיר. הבין הבן שלא שעות כי אם שנים היה על הספינה האחרת והתייסר בחרטה. מעכשיו אדאג כל ימי לאבי הזקן, אמר בליבו. מי אתה, אמר לו האב. בנף אני, אמר לו. איני מכיר אותך, הסתלק מספינתי, אמר האב בקול צונן וקשה כל כך עד שקם הבן וְכָשַׁל לאורך הסיפון וירד בסולם החבלים והלך.

1. נימפות¹ – אֵלוֹת ים מן המיתולוגיה היוונית, מתוארות בדרך כלל כנשים צעירות ויפות.

* טל ניצן – משוררת, סופרת ומתרגמת ישראלית. מספריה: *דומסטיקה* (2002), *להביט באותו ענן פעמיים* (2012), *את כל הילדים בעולם* (2015), *גברת עוד* (2017).

א. על פי הסיפור, תאר את השלבים השונים בקשר בין האב לבנו.

איזה רגש עורר בך סיום הסיפור? נמק והדגם את דבריך. (10 נקודות)

ב. מהי התרומה של שם הסיפור לבניית משמעותו? הסבר והדגם את דבריך. (6 נקודות)

פרק שני – רומאן ונובלה

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על אחת מן השאלות 6-9 (34 נקודות).

שים לב: על שאלות 6-7 תוכל לענות על פי אחד מן הרומאנים ברשימה שבשאלה 8 ועל פי הרומאן "אל תיגע בזמיר".

6. האם היחסים בין הדמויות ברומאן או בנובלה שלמדת מבוססים על שוויון בין בני האדם בלי הבדל דת, גזע, מין, גיל ומעמד חברתי? הסבר והדגם את דבריך.
7. תאר החלטות שקיבלה הדמות המרכזית ברומאן או בנובלה שלמדת, והסבר מה הוביל את הדמות לקבל החלטות אלה. מה אפשר ללמוד מהחלטות אלה על אופייה של הדמות? הסבר והדגם את דבריך.
8. **שים לב:** על שאלה 8 תוכל לענות רק על פי אחד הרומאנים ברשימה שלפניך.
סיפור פשוט, עיר קסומה, ספר הדקדוק הפנימי, מר מאני, מקדמות, שירה, חיי נישואים, התגנבות יחידים, זיכרון דברים, והיום איננו כלה, החטא ועונשו, מאדאם בובארי, אנה קארנינה, המשפט, האמן ומרגריטה, אל המגדלור, בית בודנברוק, מאה שנים של בדידות, הקול והזעם, אור באוגוסט, הדבר
 כניעה, פשרה או מאבק הם דרכי התמודדות עם המציאות.
 איזו דרך התנהגות מאפיינת את הגיבור ברומאן שלמדת? הסבר והדגם את דבריך.
9. אל תיגע בזמיר / נל הרפר לי
 תאר את הדמות של בו רדלי, והסבר כיצד יחס החברה כלפיו משקף את היחס לאחר בעיירה מייקום, כפי שהוא בא לידי ביטוי ברומאן כולו.

פרק שלישי – דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 10-15 (34 נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"; טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

10. מאבקי כוח בין דמויות או מאבקים פנימיים (בנפשו של הגיבור) מניעים את העלילה בטרגדיות רבות. כיצד מאבקים אלה באים לידי ביטוי בטרגדיה של סופוקלס או בטרגדיה של שקספיר שלמדת? הסבר והדגם את התרומה של המאבקים לבניית משמעות המחזה.

אנטיגונה

ענה על שני הסעיפים א-ב.

11. **א.** הדיאלוג בין קריאון להימון והדיאלוג בין קריאון לטירסיאס הם דיאלוגים מרכזיים בטרגדיה "אנטיגונה". תאר אחד מן הדיאלוגים האלה, והצג את הטיעונים שכל אחת מן הדמויות מעלה בדיאלוג זה. (20 נקודות)
- ב.** הסבר את התרומה של הדיאלוג שתיארת לבניית משמעות הטרגדיה. (14 נקודות)

אדיפוס המלך

12. תאר את סיום הטרגדיה "אדיפוס המלך", והסבר אילו מן התכונות של אדיפוס, הגיבור הטרגי, הובילו לסיום זה.

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

13. יצרים כמו נקמה, תשוקה, תאוות שלטון וקנאה מניעים את העלילה בטרגדיות רבות של שקספיר. מה הם היצרים המניעים את עלילת הטרגדיה של שקספיר שלמדת? הסבר והדגם את דברך.

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

14. במחזות מודרניים רבים היחסים בין הדמויות מאופיינים בזרות, בניכור ובדחייה. תאר יחסים כאלה בין הדמויות במחזה המודרני שלמדת, והסבר את תרומתם לבניית משמעות המחזה.
15. תאר את המצוקה של דמות מרכזית במחזה המודרני שלמדת, וכתוב מה גורם למצוקה זו. מה אפשר ללמוד מן המצוקה של הדמות על טבע האדם ועל החברה האנושית? נמק והדגם את דברך.

פרק רביעי — שירה

(שירת ביאליק, שירת ימי הביניים, שירת טשרניחובסקי)

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מן השאלות 16-24:
 ענה על השאלה על השיר "לבדי" מאת ביאליק או על השאלה על השיר "על השחיטה" מאת ביאליק (שאלות 16-17),
 ועל שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת טשרניחובסקי (שאלות 18-24) (לכל שאלה — 17 נקודות).

ענה על אחת מן השאלות 16-17.

שירת ביאליק

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

לבדי / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 4 וְשָׁפְלָה לְבָבִי לְחִלּוֹן, לְאוֹר,
וְשָׁצַר־לִי הַמָּקוֹם מִתַּחַת לַכִּנּוֹפָה –
כְּבִשָּׁה רֹאשָׁה בְּכַתְפִּי, וְדַמְעָתָה עַל־דָּף
גְּמָרְתִּי נִטְפָּה.</p>	<p>בית 1 כָּלֶם נִשָּׂא הָרוּחַ, כָּלֶם סָחַף הָאוֹר,
שִׁירָה חֲדָשָׁה אֶת־בִּקְרַח חֵייהֶם הַרְגִּינָה;
וְאֲנִי, גּוֹזֵל רֶף, נִשְׁתַּכַּחְתִּי מִלֵּב
תַּחַת כִּנּוֹפֵי הַשְּׂכִינָה.</p>
<p>בית 5 חֲרַשׁ בְּכָתָה עָלִי וּתְתַרְפֵּק עָלִי,
וְכִמוֹ שָׁכָה בְּכִנּוֹפָה הַשְּׂבוּרָה בַּעֲדִי:
"כָּלֶם נִשָּׂא הָרוּחַ, כָּלֶם פָּרְחוּ לָהֶם,
וְאַתָּה לְבָדִי, לְבָדִי..."</p>	<p>בית 2 בְּדָד, בְּדָד נִשְׁאַרְתִּי, וְהַשְּׂכִינָה אֶף־הִיא
כִּנּוֹף יְמִינָה הַשְּׂבוּרָה עַל־רֹאשֵׁי הַרְעִידָה.
יָדַע לְבִי אֶת־לִבָּהּ: חֲרָד חֲרָדָה עָלִי,
עַל־בְּנָה, עַל־יְחִידָה.</p>
<p>בית 6 וְכַעֲיֵן סִיוֵם שְׁלִי־קִינָה עֲתִיקָה מְאֹד,
וְכַעֲיֵן תִּפְלָה, בְּקִשָּׁה וְחֲרָדָה כְּאַחַת,
שְׁמָעָה אֲזָנִי בְּבִכָּה הַחֲרִישִׁית הִיא
וּבְדַמְעָה הִיא הָרוֹתַחַת –</p>	<p>בית 3 כִּבְר נִתְגַּרְשָׁה מְכֹל־הַזְּוִיּוֹת, רִקְעוֹד
פְּנֵת סֵתֶר שׁוֹמֵמָה וְקִטְנָה נִשְׁאַרָה –
בֵּית־הַמְדָּרֶשׁ – וּתְתַכֵּס בְּצֹל, וְאַהִי
עֲמָה יָחִד בְּצָרָה.</p>

כיצד מתפתחים לאורך השיר יחסי התלות בין המשורר לשכינה? הסבר והדגם את דבריך.

בתשובתך הסבר את התרומה של התפתחות זו לבניית משמעות השיר.

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

על השחיטה / חיים נחמן ביאליק

וְאִם יִשְׁחָדֶק – יוֹפֵעַ מִיָּד!	שְׁמִים, בְּקִשׁוֹ רַחֲמִים עָלַי!
אֶף אִם־אַחֲרֵי הַשְּׁמִדָּה מִתַּחַת רִקְיעַ	אִם־יֵשׁ בְּכֶם אֵל וְלֹאֵל בְּכֶם נְתִיב –
הַחֲדָק יוֹפִיעַ –	וְאֲנִי לֹא מַצְאֵתִיו –
יִמְגַּר־נָא כְּסָאוֹ לְעַד!	הַתְּפַלְלוּ אִתָּם עָלַי!
וּבְרַשַׁע עוֹלָמִים שְׁמִים יִמָּקוּ;	אֲנִי – לִבִּי מֵת וְאִין עוֹד תִּפְלֶה בְּשִׁפְתִּי,
אֶף־אִתָּם לָכוּ, זָדִים, בְּחִמְסָכֶם זֶה	וּכְבֹּר אֲזַלֵּת יָד אֶף־אִין תִּקְוָה עוֹד –
וּבְדַמְכֶם חִיו וְהִנָּקוּ.	עַד־מָתִי, עַד־אָנָּה, עַד־מָתִי?
וְאִרְוֹר הָאוֹמֵר: נָקָם!	הַתְּלִין! הֵא צָוָר – קוֹם שִׁחֲטוּ!
נִקְמָה כְּזֹאת, נִקְמָת דָּם יִלָּד קָטָן	עֲרַפְנִי כְּכֹלֵב, לֶף זֶרַע עִם־קִרְדָּם,
עוֹד לֹא־בָרָא הַשָּׁטָן –	וְכָל־הָאָרֶץ לִי גִרְדָּם –
וְיִקָּב הַדָּם אֶת־הַתְּהוֹם!	וְאִנְחָנוּ – אִנְחָנוּ הַמָּעוֹט!
יִקָּב הַדָּם עַד תְּהוֹמוֹת מַחְשָׁכִים,	דָּמִי מֵתָר – הֵף קִדְקִד, וְיִזְנֹק דָּם רִצָּח,
וְאֶכֶל בְּחֶשֶׁךְ וְחֹתֵר שָׁם	דָּם יוֹנֵק וְשׁוֹב עַל־כִּתְנִיתָהּ –
כָּל־מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ הִנָּמְקִים.	וְלֹא יִמָּח לְנִצָּח, לְנִצָּח.

כיצד מצטיירים בשיר האל, התליין והשטן? הסבר את תרומתם לבניית משמעות השיר.

ענה על אחת מן השאלות 18-24.

שירת ימי הביניים

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראה שמש / שלמה אבן-גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
תפשט פאתי צפון וימין / ורוח ים בארגמן תכסה,
וארץ – עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

כיצד באים לידי ביטוי בשיר הן צערו של המשורר על מות יקותיאל הן גדולתו של יקותיאל בעיני המשורר?
הסבר והדגם את דבריך.

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

כתנות פסים / משה אבן עזרא

כתנות פסים / לבש הגן / וכסות רקמה / מדי דשא,
ומעיל תשבץ / עטה כל עץ / ולכל עין / הראה פלאו.
כל ציץ חדש / לזמן חדש / יצא שוחק / לקראת בואו –
אף לפניהם / שושן עבר, / מלה, כי על / הורם כסאו.
יצא מבין / משמר עליו / וישנה את / בגדי כלאו.
מי לא ישתה / יינו עליו – / האיש ההוא / ישא חטאו!

כיצד משולבים בשיר ההתחדשות בטבע ורעיון השחרור והיציאה מעבדות לחירות? הסבר והדגם את דבריך.

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לאטף דברי שירך / שלמה אבן-גבירול

לאטף דברי שירך, דבורה, / אשר קרית "שמע" מפיו יקרא,
מיחדת ומארכת ב"אחד" / ומתזת בזכר רם ונורא,
אשר נתן דבש תחת לשונך / ושם לך להדף אויבך מררה.
הלא אם את בעיניך קטנה – / כבודה את ולך משפט בכורה.
חמודות טהרו אותך, ואינך / כשרץ עוף אכל צפור טהורה.

הסבר את ההאנשה בשיר ואת תרומתה להבנתו.

שירת טשרניחובסקי

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראי אדמה / שאול טשרניחובסקי

ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד מאד!
בחינה, מלון-ברכה, מעון סתר, זרע טמנו... לא עוד
פניני זוגיות של כסמת, זרע חטה כבדה,
גרגר שעורה חתול כתם, שבלת-שועל חרדה.

ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד מאד:
פרחי פרחים בך טמנו רעננים ובהוד,
אשר נשקתם השמש מנשיקתה ראשונה,
מצניע חן עם יפה קלח, קטרת כוסו נכונה.
ועד שיזעו צהרים בעצם הצער התם,
ובטרם רוו טל של בקר בחלומות-אור נבטם.

הא לך הטובים בבנינו, נער טהור חלומות,
ברי לב, נקיי כפים, טרם חלאת אדמות,
וארג יומם עודו שתי, ארג תקוות יום יבא,
אין לנו טובים מכל אלה. את הראית? ואיפה?

ואת תכסי על כל אלה. יעל הצמח בעתו!
מאה שערים הוד וכח, קדש לעם מוכרתו!
ברוך קרבנם בסוד מות, כפר חיינו בהוד...
ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד מאד!

מדוע המשורר פונה בדבריו דווקא אל האדמה, ומהי התרומה של פנייה זו לבניית משמעות השיר? הסבר והדגם את דבריך.

22. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לא רגעי שנת, טבע / שאול טשרניחובסקי

לא רגעי שנת, טבע, וחלומות ימתקו,
רק רגש בך אראה וסערות הקרב:
על מרום שיא הריף ובמכרות עמקו,
בתהומות הישימון ובצל חביון עב.

כי תאבל נפשי, ופצעי יזעקו,
תקוותי תבלנה כשושן בסתו,
אנודה למקום שם משברים ינאקו
למקום צוקיו ירים צור אדיר ושב.

אז בשתי מגלים הרבים בפלעים,
שהמה, בהתמוללם, שבים לרגעים,
וטור מטור ירום, גל יגבר מגל;

מצורים נכלמתי, שהמה בגאונם
אל מחץ משברים, אל נהמם והמונם
יסגירו את לבם וראשיהם אל על...

האם לדעתך יש בשיר ביטוי לקרבה של האדם לטבע או ביטוי לריחוק של האדם מן הטבע, ואולי בשיר יש שילוב של רגשות אלה? הסבר והדגם את דבריך.

23. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שיר ב מתוך מחזור השירים:

שִׁירִים לְאֵילָאֵיל / שאול טשרניחובסקי

ב

אֲנִי אֶתֵּן לָהּ שִׁירִי, שִׁירִים שֶׁל יָם
(וְשִׁמָּה לֹא יִזְכָּר וְלֹא יִהְיֶה שִׁמָּה בָּם):

שִׁיר לְגֹל, שִׁיר לְחֹל, שִׁיר לְשַׁחף הָרֶן,
לְעִנְנָה פּוֹשֶׁטֶת, וְאֵין פּוֹתֵר לָאֵן.

וְאוֹלָם הַשִּׁירִים הַקְּטָנִים אֶף לָהּ!
בְּרָעַד נִימִי לְבִי אֶלֶיָּהּ יִכָּלֶה,

בְּטֶלְטוֹל בְּדֶרֶךְ מַיִם וְעַד יָם,
מִשְׁלָגִי הַצָּפוֹן וְעַד חוֹל-גָּגֶב חָם.

כִּי אֵלֶּה עֵינֶיהָ שְׁנֵי יָמִים יְרָקִים,
בָּהֶם חַיִּי תְלוּיִים וְהֶגְיוֹנִי חֲבוּקִים.

תאר והסבר את ביטויי הקרבה של המשורר לאהובתו בשיר.

24. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אומרים: ישנה ארץ / שאול טשרניחובסקי

אומרים: ישנה ארץ,	אֵיִם: אותה ארץ,
ארץ שכורת שמש - - -	כוכבי אותה גבעה?
אֵיה אותה ארץ,	מי ינחנו דרך,
איפה אותה שמש?	יגיד לי הנתיבה?

אומרים: ישנה ארץ,	כבר עברנו כמה
עמודיה שבעה,	מדברות וימים,
שבעה כוכבי־לכת	כבר הלכנו כמה,
צצים על כל גבעה.	כחותינו תמים.

ארץ - בַּה יתקיים	כיצד זה תענינו?
כל אשר איש קנה - - -	טרם הונח לנו?
איפה היא הארץ?	אותה ארץ־שמש,
אֵיה אותה גבעה?	אותה לא מצאנו.

נכנס כל הנכנס,	אולי - - - כבר איננה?
פגע באח כהגמלו,	נדאי נטל זיוה!
פורש אליו שלום -	דבר בשבילנו
ואור לאיש וחס לו.	אדני לא צוה - - -

ברלין

בשיר זה בא לידי ביטוי המתח בין החלום על הארץ המובטחת ובין הטלת ספק בקיומה. הסבר והדגם קביעה זו. בתשובתך כתוב גם כיצד שתיים מדרכי העיצוב בשיר מבטאות מתח זה.

בהצלחה!